

Celestin Tomić

BIBLIJSKA VIZIJA LJUBAVI I BRAKA

Svjedoci smo velikih i revolucionarnih promjena u ljudskom društvu današnjice. Urbanizacija i industrijalizacija izmijenile su ili potresle mnoge strukture i institucije prijašnjeg društva. To se posebno osjeća i odražuje u obitelji. Ona je, da se poslužim riječima Pija XII., »najveća mučenica« današnjeg društva.

U agrarnoj seljačkoj ekonomiji sklapanje braka značilo je stjecanje određenog društvenog položaja, donosilo je ugled, sigurnost, čast. U urbaniziranom i industrijaliziranom društvu sklapanje braka ne donosi nikakav »vanjski«, društveni položaj. Istina, društvo provodi vanjsku kontrolu i daje socijalnu pomoć obitelji, no to su samo vanjske stvari, juridičke, legalne. Svakoj obitelji društvo stavlja na slobodu da izgrađuje svoju obiteljsku sreću po svojoj mogućnosti i uvidavnosti.

Moderna proizvodnja računa s pojedincima. Moderni zahtjevi rada rastavljaju obitelj. Roditelji rade svaki na svom radnom mjestu, daleko od kuće i jedan od drugoga, daleko od djece, koju sklanjaju u vrtiće, obdaništa, školske domove. Sastaju se u večernjim satovima, izmučeni i tjeskobni. Obitelj ne izgleda kao tih, miran i topao kutić, oaza mira i blaženstva, gdje bi čovjek koji je cijeli dan proveo u brojevima i u strojevima, nalazio sebe, svoju osobu, svoju istinsku sreću.

I, što je najbolnije, danas se sumnja u istinske vrednote obitelji, u religiozne temelje na kojima počiva istinska obiteljska sreća, podcjenjuje se veličina i ljepota očinstva i majčinstva. Naglašuje se osobna sloboda u ljubavi, olako se kidaju bračne veze, koje se smatraju kao okovi tamne prošlosti, a djeca se smatraju nesnosnim teretom, smetnjom ljubavnih avantura, zaprekom višeg standarda. Seksualna revolucija, pornografija, slobodna ljubav, prostitucija prodiru preko revija, novina, filmova, literature i televizije u obitelji te stvaraju onu tmurnu i zagušljivu atmosferu u kojoj zamire istinska ljubav, a stvara se ljudska sudbina puna tjeskobe, patnje, usamljene i samotne egzistencije u današnjem društvu.

Uzroci te krize obitelji i ljudskih sudbina raznovrsni su i raznorodni. Ali u svjetlu biblijske objave možemo uočiti da je najdublji korijen tih zala u rastavljanju onoga što je Bog sjedinio u jedno: u rastavljanju seksualnosti od ljubavi i ljubavi od braka, a po Božjoj volji seksualnost se mora integrirati u ljubavi i ova u braku. To razdvajanje seksualnosti, ljubavi i braka temelj je pornografije, slobodne ljubavi, prostitucije. Smatra se da se seksualnost može ostvariti bez ljubavi i ova bez stalne bračne veze. I tako se ruši smisao seksualnosti, istinske ljubavi i dolaze do izražaja infraljudski instinkti, iracionalni, tamni, grešni, koji uništavaju ljudsku osobu, stvaraju u njoj prazninu, nemir, tjeskobu. Samo u bračnoj vezi dobiva svoj istinski i dubok smisao ljudska seksualnost i ljubav, čovjek dostiže do svoje punine, do svoje zrelosti, ostvaruje svoju sreću i blaženstvo na zemlji i Božji plan stvaranja i spasenja.

Značajno je da to rastavljanje seksualnosti, ljubavi i braka nije samo neka osamljena eksplozija modernog ludog vremena. Tu težnju i razbijanje jedinstva seksualne i bračne ljubavi nalazimo gotovo u svim prostorima i vremenima izvan prostora objave više ili manje izraženo. Samo svjetlo objave baca jasno i sigurno svjetlo na to područje najvažnije i najviše ljudsko u čovjekovu postojanju na zemlji. Pokazat ćemo u glavnim potezima kako se to svjetlo objave na spolnost, ljubav i brak spušta na tu ljudsku stvarnost, tako značajnu za naš život i život zajednice i čovječanstva uopće, od prvog jutarnjeg svjetla najstarije objave do punine objave u Kristu i u Crkvi.

I. Stari zavjet

Stari zavjet zaslužuje posebnu pažnju. Punu objavu imamo u Novom zavjetu. Ipak, na području seksualnosti i ženidbe ne donosi nešto posve novo, nego uspostavlja izvorni Božji plan braka i ženidbe te ispunja nade i proroštva proroka.

1. Obitelj — zemaljska stvarnost

Objava ulazi u povijest kao nešto novo, posve novo, revolucionarno. Ipak njen ulazak u kulturnu, društvenu i religioznu sredinu posve je tih, gotovo nezapažen. Ona preuzima izričaje i misli vremena, uklapa se u društvene strukture i prihvaća društvene, političke i religiozne institucije. Njena novost i neočekivanost nalazi se na području religioznog i tu se ostvaruje onaj prekid s načinom gledanja i života.

Stari Istok, u kojem živi Božji narod, kome je upravljena Božja riječ, poznaje brak i obitelj kao socijalnu pojavu, kao instituciju s utvrđenim obiteljskim zakonima, usmenim i pismenim, koji zaštićuju obiteljsku zajednicu, osiguravaju njen razvoj i ugrađuju je u ekonomski i društveni život klana, plemena i naroda. Socijalne i društvene zasade u instituciji braka ulaze gotovo nepromjenljive u život izabranog naroda, kako nam to potvrđuju povijest patrijarha i zakonski tekstovi koji to stanje supo-

niraju i sankcioniraju. Iako se Izrael ne razlikuje od susjednih naroda s obzirom na društvenu, pravnu i ekonomsku strukturu braka, na religioznom području posve se odvaja od susjednih naroda s kojima živi. U čemu?

a) Sakralizacija seksualnosti na Starom Istoku

Svi narodi među kojima živi Izrael, narodi Mezopotamije, Sirije, Kanaana i Egipta jesu neznabožački narodi. Iako se religija i religioznost kod pojedinih naroda razlikuju, ipak s obzirom na seksualnost i brak pokazuju zajedničke crte i razlike su neznatne. U svim tim narodima naglašen je kult plodnosti. Religiozna misao sakralizira i mitologizira ljudsku seksualnost.

Mitovi

Ljudska seksualnost nalazi u mitovima svoj dubok korijen i opravdanje svoje sakralnosti. Narodi kojima je Izrael okružen poznaju bogat panteon, mnoštvo bogova i božica povezanih u parove, u kojima on nalazi arhetip-prauzore za različne odnose muž-žena: plodnost, ljubav, brak.

Plodnost je sveta. Povezana je sa stvaranjem. U svim sredinama susrećemo bračni par: bog-otac i božica-majka. Oni su univerzalni izvor života bilo u svijetu bogova, bilo u biljnom, životinjskom i ljudskom carstvu. Bog-otac, nebesko božanstvo, povezano redovito uz oluju, jer se kiša smatra kao plodna sperma koja oploduje zemlju pa iz krila majke-zemlje klije život. Božica-majka je uosobljenje zemlje i postaje roditeljka svega života na zemlji. Plodnost zemlje, životinja i čovjeka, koja se u agrarnim i stočarskim sredinama visoko cijeni, nalazi svoj arhetip u nebeskom paru i, dosljedno tome, temelj svoje sakralnosti i smisao svoga postojanja.

Ljubav-Eros. Mitologija poznaje boga-ljubavnika i božicu-ljubavnicu koji nisu bog-otac i božica-majka. Ljubav nije nužno povezana uz plodnost u braku. Božica ljubavnica je uosobljenje seksualne draži kojom žena zavodi svog partnera ili više njih. Taj mit posvećuje i sakralizira svaku seksualnu, erotsku ljubav. Svi ljubavnici žive u sferi božice ljubavi Ištara (Aštarte, Afrodite, Venere).

Božanska ženidba. Ženidba ima opet svoje arhetipe, božanske parove bogova i božica. Nikad nije arhetip braka prvi par: bog-otac i božica-majka, a niti bog ljubavnik i božica ljubavnica.

Obredi

Mit se aktualizira u liturgijskom kultu određenom radnjom kako bi čovjek došao u vezu s djelovanjem bogova. Obredi su dramatsko ponavljanje božanskog egzemplarnog čina. U kultu vjernik izvršava stanovite pokrete da bi ostvario stvarnu, a ne samo idealnu vezu između svijeta bogova

i ovoga svijeta, da bi »božansku povijest« učinio svojom poviješću. To se posebno očituje u obredima kulta plodnosti.

U agrarnim sredinama koje se temelje na plodnosti zemlje i stada posebno igra ulogu hijerogamija, božansko vjenčanje, koje se obavlja svečano početkom nove godine da bi se osigurala plodnost zemlje, životinja i ljudi. Osim te svečane hijerogamije, koju redovito obavlja kralj, postoji kult božice ljubavnice i boga ljubavnika. U svako doba u hramovima posvećenim božanstvima kulta može vjernik ostvariti sakralnu prostituciju sa svećenicama posvećenim u službi božice ljubavnice, odnosno sa svećenicima posvećenim u službi boga ljubavnika. Isto tako i obred vjenčanja, kojim nastoji imitirati arhetipsku ženidbu božanskih parova.

Možda se zgražamo nad tim tako niskim padom čovječanstva u religijama plodnosti. Ali lako se možemo uvjeriti kako novopoganski svijet poprima danas nekako instinktivno slično poimanje seksualnosti i stvara od nje neku vrstu mitologije, koja sakralizira na drugi način slijepe sile nagona, razdvaja plodnost od braka i ljubav od obitelji te stvara od nje nove mitove. Play-boyi i missovi igraju danas sličnu ulogu kao i seksualna božanstva starog svijeta bogova ljubavnika Adonisa, Tamuza . . . , i božica ljubavnica: Aštarte, Afrodite, Venere. I posvuda se vide idoli seksualnih božanstava kao i u starom svijetu amuleti Aštarte, Afrodite, Venere.

I današnja poplava seksualnosti mnogo više ponizuje čovjeka i njegovo dostojanstvo nego seksualna mitologija tog starog svijeta. Stari Kanaanac htio je time naglasiti karakter svetog na svemu što se odnosi na seksualnost, plodnost i bračni život, podložiti to važno područje ljudske egzistencije višim moćima, ugraditi seksualne životne snage u područje liturgijskih obreda. A danas se traži »iživljavanje u osamljenosti bez dvojnosti, iživljavanje u dvojnosti koja isključuje trojnost plodnosti, iživljavanje bez vjernosti i trajnosti u jedinstvu« (J. Weissgerber), a što je najgrublji egoizam, najniži pad dostojanstva čovjekove osobe, nabujalost tamnih infračovječjih sila.

b) Novost u objavi Starog zavjeta

»Čuj, Izrael, Jahve je Bog naš. Jahve je jedan« (Pnz 6,4). Najstarija je ispovijest vjere u Izraelu i njegova dnevna molitva. Jahve je jedan i jedincat. Nema uz sebe božicu-drugaricu. Nijednog drugog boga nema uz njega. Nikakva sila u svijetu, u kozmosu ne može se nazvati božanstvom. Sve je njegovo stvorenje. Sve duguje svoj opstanak njegovoj slobodnoj volji i njegovoj stvaralačkoj ljubavi. Padaju svi mitovi, pa i mitovi povezani uz seksualnost.

Iz toga slijedi: 1. spolnost, ljubav, brak su zemaljske stvarnosti, duboko ljudske stvarnosti, pripadaju u sferu ovog svijeta; 2. spolnost i ljubav je ipak nešto sveto jer je to stvaralačko »djelo Jahvinih ruku«, njegov poseban dar ljubavi čovjeku koga je stvorio; 3. plodnost, ljubav, brak, svi aspekti seksualnosti usmjereni su i integrirani u ustanovi braka, unutar kojeg su samo moralno dobri čini seksualne ljubavi i plodnosti.

Te istine još jasnije nam se otkrivaju u dvama izvještajima stvaranja koji nam otkrivaju Božji naum o spolnosti i o bračnoj ljubavi.

2. Spolna i bračna ljubav u Božjem naumu

Biblija započinje s dva izvještaja stvaranja u kojima nam otkriva smisao kozmosa i čovjeka, smisao čovjekova postojanja na zemlji i posebno smisao spolnosti, ljubavi i braka.

a) Obitelj — plodna zajednica (Post 1, 26—30)

Prvi izvještaj o stvaranju zapisan je negdje u 6. st. pr. Kr. Piše ga svećenik povjesničar i duboki teolog. Otkriva već duboke teološke refleksije na stare tradicije o stvaranju, o čovjeku, o spolnosti i o ljubavi.

Bog stvara slobodnim činom čovjeka »na svoju sliku, sebi slična«, »muško i žensko«. Čovjek se pojavljuje na kraju stvaranja kao kruna svega stvorenja. I još više: da sebi podloži zemlju, da zavlada njome.

U toj zgusnutoj teološkoj refleksiji možemo istaknuti neke značajne istine koje osvjetljaju našu temu:

1. Bog svojom riječju stvara spolnost, različnost spolova. Ona je u sebi dobra i sveta. Ali ona nalazi svoje opravdanje i svoj smisao u bračnoj monogamičkoj zajednici muža i žene, u bračnoj ljubavi. I plod te ljubavi je plodnost. I ona je Božji dar da nadživi obitelj, pleme, narod, čovječanstvo. Bog izlijeva svoj blagoslov nad ženidbom: »I blagoslovi ih Bog i reče im: 'Plodite se i množite i napunite zemlju!'«

2. Blagoslov plodnosti počiva nad svim živim bićima. Ipak u blagoslovu koji izgovara nad prvim bračnim parom krije se još nešto specifično, vlastito čovjeku: »Podložite sebi zemlju! Vladajte!« Plodnost nije dana čovjeku kao nešto za sebe, nego kao sredstvo zaposjedanja zemlje i kozmičkog osvajanja. Čovjek mora svojim radom i zalaganjem zagospodariti zemljom i njenim tajnim silama. Ne smije potomstvo baciti u glad i u bijedu . . . Zemljom mora obvladati, otkriti njene skrivene i tajanstvene sile, da se može na njoj razviti do punine svoje osobe. Muškarac i žena pozvani su da zajednički dovršavaju Božje djelo stvaranja.

3. Čovjek je stvoren na »sliku Božju« kao »muško i žensko«. On je slika Božja cijelim svojim bićem. Nije to samo neka nadogradnja, nešto nadodano kasnije, poslije čina stvaranja. Čovjek je *stvoren* »na sliku Božju«.

»Kao muško i žensko«, ne u smislu kako neki shvaćaju kao da se slika Božja ostvaruje u diferencijaciji spolova. Spolnost izražuje uvijek neku nepotpunost, neku nedostatnost, što se ne može reći za Boga. Ali što upravo ovdje naglašuje da je čovjek stvoren »na sliku Božju« u povezanosti sa spolovima, želi istaknuti da se ljudska seksualnost ne može omeđiti na biološku funkciju razmnožavanja kao kod životinja nego da se po njoj mora stvoriti veća sličnost s Bogom. Daljnja objava jasnije će nam pokazati u čemu se sastoji to ostvarivanje sve veće sličnosti s Bogom.

b) Brak i obitelj — zajednica ljubavi (Post 2, 4b—25)

Taj izvještaj je stariji. Zapisan je negdje u 10. st. pr. Krista. Pisac je jahvista, mudrac, vrstan pripovjedač, dubok psiholog i dubok teolog. Na svima dobro poznat način, sugestivan, slikovit i privlačiv, otkriva nam duboku tajnu o čovjeku i smisao spolnosti.

Čovjek se pojavljuje kao »duh Božji« u svijetu, kao osoba. »Jahve, Bog, napravi čovjeka od praha zemaljskog i u nosnice mu udahne dah života.« Čovjek je tijelo i duša, prah i duh ujedno. On je gospodar svojih čina, svojih odluka, slobodan i odgovoran u svojim činima. Velika tajna, kojoj uzalud pokušavaju filozofije i psihologije svih vremena da prodru do dna.

Kao »duh Jahvin« u tijelu otvoren je prema neizmjernosti i ne može se okovati u granice prostora i vremena. Njegova težnja i nastojanje traži nadzemaljsko i nadvremensko, traži najdublji smisao svega postojanja i bivstvovanja.

Kao osoba traži biće slično sebi s kojim se može susresti »licem u lice« da mu otkrije bogatstvo svoje nutrine i da bude priznat u svom ljudskom dostojanstvu te da se u uzajamnom darivanju sebe drugome još više obogati, upotpuni, usavrši.

— Sve te duboke istine iznosi nam pisac u svjetlu objave u tom izvještaju. Tajnu čovjekove osobe i neprodornu tajnu seksualnosti izrazuje sam Jahve: »Nije dobro da čovjek bude sam: načinit ću mu pomoć kao što je on« (2, 18). »Pomoć« ne u smislu sredstva za rađanje ili neke kućne posluge. U biblijskom smislu »pomoć« ima značenje osobe, biće jednako, ravnopravno, jedan vis-a-vis (Lagrange), partner s kojim se može »licem u lice« susresti, razgovarati, s kojim se može surađivati, planirati, sjediniti se u jedno.

Da čovjek shvati dostojanstvo svoje osobe i dubok smisao seksualne i bračne ljubavi, Bog uvodi čovjeka u edenski raj bogat raznovrsnim stablima, »zamamljivima pogledu, a dobrima za hranu«. Čovjeka uznosi ljepota prirode, ushićuje ga. Ali nedostaje mu. Osjeća se u toj raskoši osamljen i samotan. Zatim Bog načini od zemlje sve životinje i sve ptice u zraku i predvede ih čovjeku da im dade ime. Nadjenuti ime znak je vlasti, gospodstva nad nekim. Bila je to neka vrsta ustoličenja čovjeka u posjed zemlje, početak ljudskog jezika. Životinje zaista donose čovjeku silnu pomoć u osvajanju tajne zemlje i, još više, radost i veselje. Ali taj veličanstveni defile životinja i ptica pred čovjekovim pogledom ostavlja čovjeka i dalje u njegovoj samotnoj tjeskobi i žalosti. On uvida da neizmjereno nadvisuje životinje i da u njima ne može naći »pomoć kao on«.

Jahve sada učini »kirurški« zahvat na čovjeku. Pusti na čovjeka »tvrđ san« te on zaspi. Izvadi mu »jedno rebro«, od rebra napravi ženu pa je dovede čovjeku. »Rebro« (sela, pleura) može značiti rebro, stranu, polovicu, život. Smisao je simbola jasan. Žena je »polovica« muža, njegov vis-a-vis, iste naravi i istog dostojanstva, »pomoć kao što je on«, osoba s

istim pravima i dužnostima. To je, dakle, biće s kojim se on može susresti licem u lice, uzajamno sebe darovati, postati jedno.

— Adam to izražuje u ushitu: »Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mogega mesa! Ženom (iššah) neka se zove, od čovjeka (iš) kad je uzeta!« Kao da se ne može dostatno nagledati žene i triput ponavlja u izvorniku zamjenicu »ova« — zot, da istakne, pa to je ono konačno što tražim: moja bolja polovica, životna pratilica, družica života, s kojom može započeti razgovor, planirati, stvarati, nastaviti djelo stvaranja. »Kost od moje kosti, meso od mogega mesa!« Bračna ljubav je snažna i tajanstvena veza. Ona se temelji na samoj ljudskoj naravi. Nije to neki dodatak ljudskoj osobi, neki »začin« seksusa. Seksualnost zahvaća cijelo ljudsko biće i odražuje se u svim njegovim mislima, činima i djelima. I ona vodi do zajedništva ljubavi.

I ta ljubav nenadano se rascvate u srcu, dolazi odozgo, tajanstvena je i neshvatljiva. Bog ju je sam usadio u srce čovjeku. On sam dovodi »ženu čovjeku«. »Put muškarca djevojci uvijek je nešto tajanstveno, ne-

Adam daje ženi ime iššah. Iš izražuje snagu, moć odlučivanja, stva-

ranja, po čemu se razlikuje čovjek od životinje. To ime časti i dostojanstva pridaje Adam svojoj ženi, a ne ime Adam, što označuje ponizni početak čovjeka — »iz zemlje uzet«. Davanjem imena izražuje Adam da on prihvaća ženu, da je ona njegova sretna polovica, njegova ljubav.

To su prvi stihovi u Bibliji, prva ljubavna pjesma. Bezbrojne ljubavne pjesmice odjekivat će do svršetka svijeta ovom zemljom, ali nijedna neće nadvisiti ovu svojom snagom, dubinom i prisnošću.

— Seksualnost i ljubav vode do zajedništva, do braka. Zato nastavlja sveti pisac: »Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu i bit će njih dvoje jedno tijelo« (2, 24).

Ta ljubavna veza snažnija je i od najsvetije roditeljske ljubavi. Ta ljubav stvara svoju posebnu zajednicu, autonomnu obiteljsku ustanovu. Seksualna i bračna ljubav traži *ekskluzivnost*. Zahtjevi istinske ljubavi uvijek su jedinstvo: »dvoje u jednom tijelu«.

Ali istinska ljubav traži i *nerazrješivost*. To je darivanje osobe da se sliju (»prionuti«!) u »jedno tijelo«, neopozivo. »Tijelo« u biblijskom jeziku označuje osobu koja se predstavlja i otkriva se izvana u svom čovječstvu. To je neka nova vrst postojanja, kao neka nova osoba, a ona je nerazdjeljiva, neuništiva, trajna.

Plodnost nije posebno naglašena u ovom prikazu. Ona je ipak sadržana u riječi: »Dvoje — jedno tijelo«. Dvoje daju novo biće, novu osobu. Svojstvenost totalne ljubavi traži konkretno ostvarenje ljubavi a to je plod ljubavi — dijete. Bračna ljubav ostvaruje se u djetetu, koje je najljepši plod ljubavi, koje još više povezuje, obogaćuje i produhovnjuje bračnu ljubav. To je najuzvišenija suradnja na Božjem stvaralačkom djelu jer bračna ljubav je sredstvo preko kojeg Bog stvara nova bića, nove osobe, »na svoju sliku«.

Oba izvještaja o stvaranju jasno potvrđuju da je Bog autor seksualnosti i bračne ljubavi. I jedna i druga su zemaljske stvarnosti, a ne božanske. Ipak, one su svete jer su izraz stvaralačke Božje riječi, trajan izraz njegove volje.

U monogamičkom i nerazrješivom braku seksualnost i ljubav dobivaju svoje puno značenje i ostvaruju svoj ideal na dvostruk način: zapečaćujući u tijelu međusobne odnose supruga i po plodnosti vrše jednu od bitnih društvenih uloga u svijetu. Ženidba je jedina uz koju je Bog povezoao svoj blagoslov, ona je jedini baštinik milosti.

Ali obiteljska ljubav je simbol i znak još jedne druge stvarnosti, nadzemaljske, što nam već u prvom izvještaju najavljuje sveti pisac povezujući uz obiteljsku zajednicu i Božju sličnost. U čemu je ona? Proročka poruka objavit će nam to.

3. *Drama obitelji (Post 3)*

Ideal zajednice ljubavi i obitelji, kako nam ga prikazuje Pismo u prvim dvjema glavama Postanka, izgleda nam kao ideal, neostvariva utopija. U svijetu u kojem živimo zapažamo da je seksualni život, bračna ljubav, poremećen strastvenošću koja zasljepljuje razum i stvara veliku pustoš u bračnom životu, a to dovodi do konkubinata, poligamije, rastave braka, raznih seksualnih nastranosti. Ljubav se pretvara u želju za posjedovanjem, u težnju za gospodarenjem s muževe strane, u strast za zavodjenjem sa strane žene, a to stvara patnje, razočaranja, razbijanje obitelji. Gdje je izvor tome? Isti pisac, jahvista, koji nam u drugom izvještaju tako snažnim rječnikom opisuje veličinu i dostojanstvo seksualnosti, ljubavi i braka, izvještava nas u trećoj glavi gdje je izvor nesklada u spolnoj i bračnoj ljubavi: to je grijeh praroditelja. Iako taj grijeh prema izvještaju jahviste nije bio seksualne naravi, on se odrazio svom svojom razornom snagom na spolni i na bračni život.

Grijehom zajedničke pobune protiv Boga stvorili su praroditelji u sebi i među sobom duboki jaz.

Muška i ženska osobnost sada nastoje da jedna drugu potisnu, nadvladaju, porobe, umjesto da se upotpunjuju, da postanu jedno tijelo. U muškarca fizička i intelektualna nadmoć zasjenjuje seksualnu i bračnu osjećajnost, postaje tiranin, prezire ženu, podčinjuje je, porobljuje, stvara je robom, predmetom, stvari svojih najnižih nagona, svoje senzualnosti. Kod žene spolnost prevladava bračnu osjećajnost, postaje strastvena, nepostojana, strastveno zavodljiva, gubi svoju ženskost, to jest nježnost, osjećajnost, ljubav.

Muškarac ne gleda u ženu »pomoć kao on«, ograđuje se od nje, zatvara se, postaje grubo egoista, ne nalazi snage da se susretne s njom kao s osobom, u uzajamnom darivanju i obogaćivanju. I ne može se više govoriti o istinskoj ljubavi koja traži dobro ljubljene osobe, poštuje njeno dostojanstvo, cijeni njeno unutrašnje bogatstvo, što sjedinjuje srca i stvara jedno tijelo.

I sama plodnost je zamračena. Ona donosi tolike bolove majčinstva i očinstva. Dijete se ne prihvaća u nježnosti srca kao željeno i kao najčistiji plod ljubavi, nego kao neki teret, nesnosna dužnost, nov suvišni jaram koji se nastoji što prije otresti.

Bračna ljubav prestaje da bude znak i simbol Božje ljubavi i sudjelovanje u stvaralačkoj Božjoj ljubavi . . .

Griješ se odrazuje u Abrahamovu potomstvu i dobiva sve veće razmjere. Bračna ljubav, koja bi trebala da postane temelj ljudskog društva, nestaje iz ljudskih srdaca. Kain ubija svoga brata. Potomak bratoubojice Lamek, divlji, krvoločan čovjek, koji uvodi bezgraničnu osvetu, uvodi poligamiju, a ona je uzrok nemira u obiteljima, ponižavanja i zasluživanja žene i kvarenja čudorednosti. Konačno dolazi do svog vrhunca bračna razvratnost u vrijeme pravednog Noe, kad je gotovo zbrisana Božja slika na licima ljudi u općoj pokvarenosti. Čovjek je postao samo »tjelesan«. U Božjim očima zemlja se bila iskvarila, napunila opačinom. I Bog odluči da potpuno uništi ljude, zajedno sa zemljom.

I te tragične posljedice ponavljaju se kroz povijest naroda i čovječanstva, i u povijesti svakog pojedinca. Sve nam to otkriva da je bračna ljubav duboko ranjena grijehom, daleko od svog izvornog ideala, nemoćna da sama sebe spasi . . .

Treba li zdvajati? Ne. Odmah nakon grijeha Bog najavljuje pobjedu nad njime, a izvojevat će je Potomak žene (Post 3, 15). On će izvojestiti pobjedu nad grijehom i ostvariti Božji spasiteljski naum.

Griješ nije ništa izmijenio od bitnosti braka i njene finalnosti. Spolnost i brak ostaju zemaljske stvarnosti, u sebi dobre. Seksualna ljubav mora se sliti u bračnu i obiteljsku ljubav. Nad njom i dalje počiva Božji blagoslov, koji se ostvaruje u daru plodnosti i istinske ljubavi. Dijete se prihvaća kao plod ljubavi i kao Božji dar (Post 4, 1).

Ipak, osjeća se težina grijeha nad seksualnom i bračnom ljubavlju, koja ide za razdvajanjem spolnosti, ljubavi i braka. Obitelj osjeća potrebu otkupljenja. A otkupiti spolnost i brak znači osloboditi je, osposobiti je za njezin poziv koji joj je Gospodin dao u trenutku stvaranja.

4. Proročka poruka

Vjera u jednog i jedincatog Boga poništila je sve mitove, demitizirala i desakralizirala seksualnost, ljubav i brak. Spolna i bračna ljubav su zemaljske stvarnosti, vezane uz ovaj svijet, dar Boga Stvoritelja. Proroci uvode novu sakralizaciju ženidbe, za koju poganski svijet nije znao. Ženidba postaje znak tajanstvene milosne ljubavi Jahve, Boga Izraelova, prema njegovu narodu. Zemaljska stvarnost postaje znak duhovne nadnaravne stvarnosti.

Jahve je sa svojim narodom sklopio Savez-Berith, što izražuje onaj milosni odnos, tako tajanstvenu prisnost između Boga i njegova naroda.

Produbljujući ideju Saveza, proroci nastoje potražiti nov izraz, koji će dublje i snažnije izraziti taj Božji odnos s njegovim narodom. Sinajski savez nadilazi juridičku razinu čistog ugovora. On sadržava nešto dublje, izražuje Božju ljubav i vjernost (*hesed* i *emet*), koja ostvaruje međusobne odnose slične odnosima muža i žene. To najbolje izražuje ideja Boga Zaručnika i Izraela zaručnice. Takvo shvaćanje Saveza značajno je obogaćenje. Jahve s Izraelom nije povezan samo pravno već i srcem, ljubavlju, vjernošću kao zaručnik i zaručnica u bračnoj zajednici.

Proroci idu dalje. Poznaju dobro, često iz životnog iskustva kao prorok Hošea, dramatičnost braka u sadašnjoj stvarnosti. Bračna ljubav, ranjena izvornim grijehom, doživljuje tragične trenutke, gorke časove nevjernosti raspuštene žene, bijes muža nad nevjernom ženom, kaznu i umorstvo nevjernice sa strane muža. Sve te drame bračnog i obiteljskog života služe prorocima da izraze nevjernost i preljub Izraela — nevjerne, preljubničke i sterilne zaručnice prema Jahvi, koji je vjeran i ne može se odreći svoje ljubavi i saveza ljubavi sa svojim narodom. Stoga proroci najavljuju veliko obećanje (Hošea, Jeremija, Ezekiel, Deuterioizaija): ljubav i vjernost Jahvina nadvladat će dramu nevjernosti starog Izraela i Jahve će sa svetim »Ostatkom«, novim Izraelom, sklopiti novi Savez, konačan, vječni Savez. Dolazi dan, eshatološki dan, u kojem će Jahve svoju vjernu zaručnicu zaručiti sebi do vijeka »u pravdi i pravu, u nježnosti i ljubavi« (Hoš 2, 21). Te zaruke ljubavi i nježnosti opjeva svojim tajanstvenim ljubavnim jezikom najuzvišenija pjesma, Pjesma nad pjesmama.

Slika Boga kao Zaručnika i Izraela kao zaručnice jest teologija spasenja u slici ženidbe, a ne teologija spolnosti, ljubavi i braka. Ali i ta teologija spasenja baca novo, neslućeno svjetlo na tu zemaljsku stvarnost koja ulazi u novu sferu i postaje znak spasenja. Ta nam teologija riše idealnu sliku bračne ljubavi koju je Stvoritelj u početku zamislio i koja će na kraju dana opet zasjati pošto otkupiteljska milost izvojski pobjedu nad grijehom. U toj eshatološkoj perspektivi i ljudska spolna i bračna ljubav otkriva svoje savršenstvo — jedinstvo spolnosti i ljubavi u nerazrješivosti bračne veze muža i žene; ona već nekako živi u sakramentu ženidbe, koji posvećuje svu seksualnost i sve što je s njom u vezi. U eshatonu proročka vizija Pjesme nad pjesmama dobit će svoje ostvarenje u objavi uzvišene tajne bračne zajednice »u odnosu prema Kristu i Crkvi« u poslanici Efežanima (5, 22—33).

II. Novi zavjet

Kroz tekstove Starog zavjeta upoznali smo smisao, vrijednost, dostojanstvo spolnosti, ljubavi i braka. Seksualna i bračna ljubav je zemaljska stvarnost, stvorena vrednota, dar Boga Stvoritelja. Spolnost i ljubav su svete i nalaze svoj smisao i svrhu u obiteljskoj zajednici.

1. Vizija Novog zavjeta

Kristovim dolaskom i njegovim prolazom nastupaju zadnja vremena, ostvaruju se proroštva i obećanja, Božje je kraljevstvo na djelu. U svojoj krvi Krist stvara Novi savez s novim Izraelom, otkupljenim čovječanstvom. Nije to samo obnovljeni Sinajski savez, niti je to uspostavljanje samo izvorne pravednosti. To je nešto novo, novo stvaranje, koje nadilazi prvo stvaranje. To su nove zaruke Krista s Crkvom, novim Jeruzalemom »koji silazi od Boga s neba« (Otk 21, 2. 10). I taj Novi savez bit će vječni savez, savez mira (Ez 36, 26).

Novi zavjet prihvaća sve stvorene stvarnosti. I u njemu sve prožima optimizam vjere u stvaralačku Božju riječ. Upotreba stvorenih dobara s berakah — s osjećajem hvale i zahvale ispunjava duše vjernika. Samo Bog Stvoritelj, Bog Izraelov, Bog je i Otac Gospodina našega (Rim 15, 6; 2 Kor 1, 3; 11, 31; Ef 1, 3). Novi zavjet sve promatra u Isusu Kristu.

I još nešto: vizija Novog zavjeta bitno je soteriološka — spasiteljska. Svijest grijeha i potreba spasenja u prvom je planu. U Kristu, u njegovoj spasiteljskoj mucij, smrti i uskrsnuću, ostvaruje se spasenje. Optimizam stvaranja ustupa mjesto radosti spasenja i otkupljenja.

Seksualna i bračna ljubav je zemaljska stvarnost. Kao takva ulazi u djelo spasenja. Ako postoji područje u kojem se može govoriti o obnovi i o vraćanju prvotnom Božjem naumu, to je područje seksualnosti i ženidbe. Isus potvrđuje ustanovu ženidbe i daje joj izvorno i konačno savršenstvo, apsolutan karakter nerazrješivosti. Ženidba je dobra, sveta i zakonita. Bračna ljubav daje seksualnosti njeno pravo mjesto. Ona je kao zemaljska stvarnost uzdignuta na dostojanstvo sakramenta Novog zavjeta. Ljudska stvarnost, duhovno i fizičko sjedinjenje krštenih u ženidbi postaje božanska stvarnost, sakrament, simbolizira i uprisutnjuje ljubav Krista prema njegovoj Crkvi.

Dva komplementarna aspekta seksualne stvarnosti: plodnost i ljubav sa svojim simbolizmom uvijek se isprepliću u tekstovima Novog zavjeta. Ipak plodnost obitelji ne dolazi toliko do izražaja. Njena važnost jasna je po sebi. Naprotiv, više je naglašena seksualna i bračna ljubav, koja dolazi u Novom zavjetu uzdignuta do nenaslućene vrednote, do same božanske stvarnosti.

2. Veličina ljubavi

Bračna ljubav daje seksualnosti svoje pravo mjesto. Već sama riječ kojom se služi Novi zavjet izražuje njeno dostojanstvo.

Grčki jezik poznaje različite izraze za ljubav. Poznaje erotsku ljubav, strastvenu, slijepu, egoističku, zatvorenu, koja traži samo svoj užitak i svoje blaženstvo, a ne dobro i sreću ljubljene osobe. Poznaje i filantropsku ljubav, koja je plemenitija i traži dobro bližnjega, ali i ona je zatvorena i sebična. Pomažući drugoga, želi nekako osigurati sebe po onoj: nahrani gladnoga da možeš u miru uživati svoja dobra. Već prevodioci Starog

zavjeta na grčki u 3./2. st. pr. Kr. našli su se u ne maloj zabuni pri izboru riječi da izraze biblijske hebrejske izraze za ljubav; kao hesed, ahab itd. Vidjeli su da izrazi eros-eran, philia-philein ne mogu izraziti dubinu i značenje ljubavi. Potražili su i stvorili novi izraz agape-agapein, koji se gotovo ne susreće u grčkom jeziku, i njime su izrazili svu snagu i veličinu ljubavi. Jedna je ljubav koja izvire iz vrela ljubavi koji je Bog, sve ostale su odsjev te ljubavi. Stoga se i one mogu nazvati istim imenom agape-agapan. U prijevodu tzv. LXX ne nalazimo nikad riječ eros-eran, a philia-philein vrlo rijetko.

Isti izbor riječi nalazimo i u Novom zavjetu. Ni tu ne nalazimo riječi eros-eran, veoma rijetko philia-philein. Ljubav izriče Septuagintina riječ agape. I kad novozavjetni pisac upotrebljava riječ agape za seksualnu i bračnu ljubav, želi naglasiti da u seksualnoj i bračnoj ljubavi kršćanskih drugova mora biti isključen svaki pogubni erotizam i egoizam kojim obiluje i stari i moderni svijet. Bračna ljubav mora biti istinsko predanje, uzajamno darivanje dviju osoba, a ne dvaju predmeta ili stvari rušilačke erotike.

3. Uzvišena tajna

Još više! Proroci najavljuju Novi savez na kraju dana, eshatološki, vječni savez. Jahve — Zaručnik, sklopit će s novim Izraelom, svetim Ostatkom nove zaruke, vječni savez mira. Proročka slika o zaručama Jahve i Izraela ostvaruje se u Kristu i njegovoj Crkvi. Ivan Krstitelj predstavlja Isusa kao zaručnika koji ima svoju zaručnicu, a sebe kao »zaručnikova prijatelja« (Iv 3, 29). U Otkrivenju zadnji događaj povijesti spasenja je Janjetova svadba, konačna nebeska svadba Krista i njegove zaručnice (Otk 19).

Sveti Pavao primjenjuje tu teologiju spasenja na ženidbenu vezu posebno u Ef 5, 22—30. Kristova ljubav prema Crkvi je posvemašnja; on je sebe predao u smrt za nju (Ef 5, 25), osobna, posvetiteljska, sebe je predao za nju da je posveti (Ef 5, 25); ona je ujediniteljska, plodna nadnaravnim životom. Ljubav muža i žene mora simbolizirati tu ljubav.

Zar samo to? Pavao kaže još više: »Ovo je uzvišena tajna — a ja velim da je uzvišena u odnosu prema Kristu i Crkvi« (Ef 5, 32). Obiteljska zajednica je taj »uzvišeni misterij«, objava Božjeg spasiteljskog nauma, kao i sjedinjenje Krista i Crkve. Stara simbolika braka doživjela je obrat. Bračna ljubav nije samo znak ljubavi božanskog Zaručnika prema otkupiteljskom i spašenom čovječanstvu, nego je božanska zbilja božanske ljubavi Krista prema njegovoj Crkvi, sakrament spasenja.

Kristova tajna vodi nas dublje u vrtoglave visine božanskog bivstvovanja. Misterij zaruka Boga i otkupljenog čovječanstva ostvaren je u sjedinjenju božanske i ljudske naravi u osobi Sina Božjega. Tajna zaruka Krista i njegove Crkve uvodi nas tako u krilo trinitarskog misterija. Kroz Kristov misterij ulazimo u Božji misterij, postajemo pričesnici božanskog života.

U Bogu imamo međusobni odnos Oca i Sina i Duha Svetoga u jedinstvu božanske naravi, ali tako da osobe ne nestaju, nego se u uzajamnom darivanju ostvaruje najprisnije sjedinjenje u ljubavi. U tom novozavjetnom svjetlu objave možemo dokučiti sada i tajanstveni izričaj na početku Biblije: »Na svoju sliku Bog stvori čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih« (Post 1, 27). Po slobodnom pristanku i međusobnom predanju u ljubavi kršćanska obitelj postaje živ i djelotvoran znak najdublje božanske stvarnosti. Prvi ljudski par proročki najavljuje već »veliku tajnu« zaruka Krista i njegove Crkve, ali u svojoj konačnici i tajnu živoga Boga, koji je Otac i Sin i Duh Sveti, Jedan i Trojica. U tom plamenu božanske ljubavi koji plamsa u nedostupnim dubinama Trojstva možemo donekle shvatiti »uzvišenu tajnu« što je obitelj, iako ona uvijek ostaje tajna.

Z a k l j u č a k

Biblija nam otkriva realan optimizam prema seksualnosti i braku. U njoj se ne osjeća pesimizam kao kod nekih otaca i teologa pod utjecajem platonskog dualizma (tijelo kao zapreka, tamnica duše) ili još pogubnijeg gnostičkog, manihejskog, janzenističkog dualizma (tijelo i tjelesnost je u sebi zlo); a niti bestjelesni, eterični spiritualizam nekih kršćanskih pisaca. Seksualnost, bračna ljubav u sebi je dobra, to je Božji dar usađen duboko u narav čovjeka. Zato je i sveta i časna.

Seksualnost uključuje dvije stvarnosti: plodnost i ljubav. I moraju se integrirati u bračnu zajednicu, u kojoj jedino ostvaruju svoj cilj i svoj puni smisao.

Sveto pismo, napose Novog zavjeta, naglašuje nadalje ljubav kao nešto bitno u bračnoj ljubavi, i to ljubav-agape koja je predanje, darivanje osoba, poštivanje vrednota i dostojanstva drugoga, partnera kao osobe. Predmet seksualne i bračne ljubavi ne smije biti nešto, nego netko, ne seksualni predmet nego osoba, »pomoć kao on«. A međusobni odnosi ljubavi drukčiji su nego ljubav koju iskazujem prema nekom predmetu. Samo u uzajamnom predanju osoba u jedno može se ostvariti istinska, duboka i trajna ljubav, koja jedina rješava problem ljudskog traganja, problem samoće, tjeskobe, usamljenosti. Obitelj sagrađena na istinskoj ljubavi postaje zaista topao, tih, skladan kutić mira, blagoslovljena zemlja, brižno ograđen vrt na kojem može nicati, rasti i razvijati se plod ljubavi — dijete.

U borbi protiv poplave erotizma, pornografije, rušilačke anarhijske seksualne slobode nije dosta zatvoriti oči i prijetiti Božjim sudom. Najbolja borba protiv tog zlokobnog neprijatelja jest valorizacija seksualne i bračne ljubavi. Prodbljenje biblijskih i otačkih studija na području seksualnosti, ljubavi i braka, kao i napretka moderne psihologije i antropologije nalazi već odjeka u enciklici Pija XI »Casti conubii« i nagovorima

Pija XII, i svoj plod u dokumentima Drugog vatikanskog sabora, posebno u »Gaudium et spes« (49ss), gdje nalazimo velebne riječi o bračnoj ljubavi. Jeka i daljnje produbljenje nalazimo u enciklici Pavla VI »Humanae vitae« (br. 8—10), što se smatra najljepše što je napisano o bračnoj ljubavi poslije Koncila.

Valoriziranje seksualne i bračne ljubavi u svjetlu biblijske objave i crkvenog učiteljstva danas je zahtjev vremena i krajni trenutak da se spasi obiteljska zajednica te da ona postane ono što ona jest u Božjem spasiteljskom planu: oaza mira i sigurnosti, toplo gnijezdo sretnih budućih naraštaja, malo svetište, mala crkvica, u kojoj odjekuje pjesma ljubavi po Kristu, u Kristu i s Kristom Bogom koji je ljubav i izvor svake ljubavi.